

Připomínka pojmu překryvový integrál

Tzv. **překryvový integrál** S_{ij} dvou vlnových funkcí Ψ_i, Ψ_j je definován jako integrál:

$$S_{ij} = \int_{\text{prostor}} \Psi_i^* \Psi_j \, d\tau$$

V kvantové chemii nejčastěji hovoříme o překryvu dvou atomových orbitalů v rámci jedné molekuly – pod vlnovými funkcemi Ψ_i, Ψ_j pak rozumíme dva atomové orbitály, např. dva orbitály $1s_{H1}, 1s_{H2}$ na dvou vodíkových jádrech molekuly vodíku. Na označení vlnových funkcí samozřejmě nezáleží, překryv mezi dvěma $1s$ orbitály různých atomů vodíku $H1, H2$ nemusíme značit pomocí Ψ_i, Ψ_j ale např. takto:

$$S_{12} = \int_{\text{prostor}} 1s_{H1}^* 1s_{H2} \, d\tau$$

Záleží pouze na označení samotných vlnových funkcí. Platí-li pro nějakou funkci Ψ_i

$$S_{ii} = \int_{\text{prostor}} \Psi_i^* \Psi_i \, d\tau = 1,$$

tj. že **překryvový integrál funkce se sebou samou je roven jedné**, říkáme, že tato Ψ_i je tzv. **normovaná** (též **normalizovaná**). Normovanost je tedy vlastností **jedné** funkce. Platí-li pro dvě různé funkce Ψ_i, Ψ_j

$$S_{ij} = \int_{\text{prostor}} \Psi_i^* \Psi_j \, d\tau = 0,$$

tj. že **jejich překryvový integrál je roven nule**, říkáme, že Ψ_i, Ψ_j jsou tzv. navzájem **orthogonální** (nepřekrývají se). Orthogonalita tedy vyjadřuje vztah mezi **dvěma** funkcemi.

Procvičovací úloha 1

Elektronovou strukturu konjugovaných řetězcových uhlovodíků lze v hrubém přiblížení modelovat pomocí tzv. nekonečně hluboké potenciálové jámy. Vlnové funkce pro takový systém jsou velmi jednoduché (viz obrázek), jedná se o sinusoidy s různými frekvencemi v oblasti mezi 0 a L “nastavené“ funkcemi $\psi_i=0$ pro x menší než 0 nebo větší než L . Funkční předpis vlnové funkce pro n -tou hladinu energie je

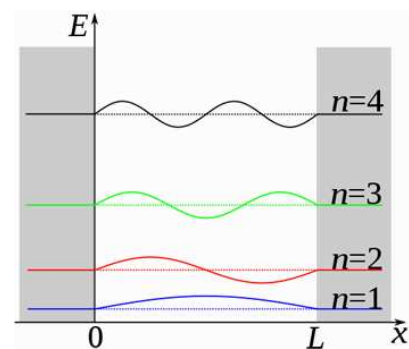
$$\psi_n(x) = B \sin\left(\frac{n\pi x}{L}\right) \text{ pro } 0 \leq x \leq L; \quad \psi_n(x) = 0 \text{ jinak.}$$

- Dosazením za n zapiště funkční předpis pro $\psi_1, \psi_2, \psi_3, \psi_4$
- Určete hodnotu konstanty B tak, aby ψ_1 byla normovaná.
- Výpočtem ukažte, že ψ_1 a ψ_2 jsou orthogonální.

Využijte substituci $\bar{x} = \frac{\pi x}{L}$, níže uvedené vztahy pro integrály a fakt, že pro reálné funkce $\psi_i^* \cdot \psi_j = \psi_i \cdot \psi_j$ pro různá i stejná i,j. Komplexní sdružení (*) lze tedy vynechat.

$$\int \sin^2 b\bar{x} \, d\bar{x} = \frac{\bar{x}}{2} - \frac{1}{4b} \sin(2b\bar{x}),$$

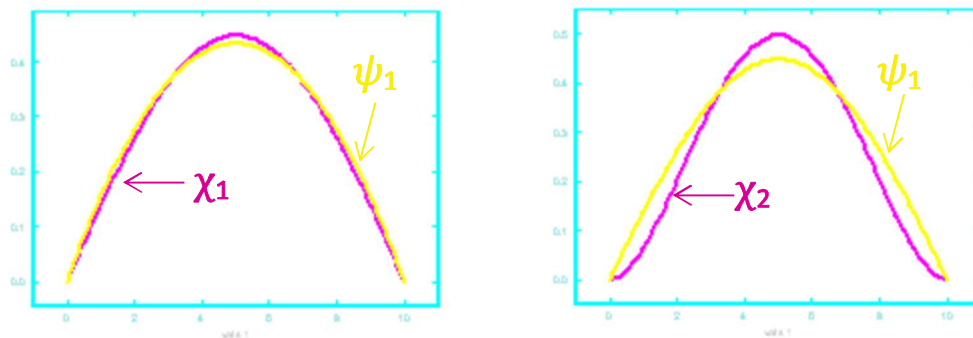
$$\int \sin a\bar{x} \sin b\bar{x} \, d\bar{x} = \frac{\sin[(a-b)\bar{x}]}{2(a-b)} - \frac{\sin[(a+b)\bar{x}]}{2(a+b)}, \quad a^2 \neq b^2$$

Zavedení pojmu Variační princip (věta, kterou lze v rámci QM dokázat)

Je-li přesný předpis pro výpočet energie z vlnové funkce (tzv. hamiltonián), který má vlastní hodnoty $E_0, E_1, E_2, E_3, \dots$ a χ je nějaká tzv. zkušební normovaná funkce (může, ale nemusí být vlastní funkcí), pak energie vypočtená pro funkci χ předpisem bude vždy větší nebo rovna energii E_0 , kterou poskytuje přesná vlastní funkce hamiltoniánu pro základní stav.

Ilustrace pojmů přesná a zkušební funkce pro částici v potenciálové jámě

— Přesná vlnová funkce ψ_1 pro částici v potenciálové jámě v základním stavu ($\sin x$)

— Dvě možné zkušební funkce χ_1, χ_2 , kterými lze přesnou vlnovou funkci (sinusoidu) aproximovat, pokud např. neznáme dopředu tvar řešení a vlnovou funkci hledáme ve tvaru polynomu.

Ilustrace pojmu variační princip

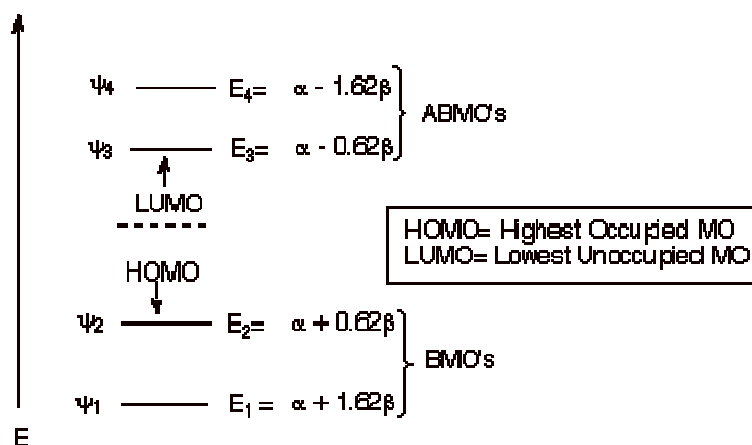
Podle variačního principu bude energie vypočtená pomocí kterékoli ze zkušebních funkcí χ_1, χ_2 hamiltoniánem pro částici v jámě vždy větší nebo nanejvýš rovna energii vypočtené z přesné vlastní funkce základního stavu částice v jámě E_0 .

Procvičovací úloha 2

Energie E_0 vypočtená z přesné vlnové funkce ψ_1 pro částici v jámě je rovna $\frac{1}{2}$, energie pro nejlepší možnou přibližnou funkci tvaru paraboly χ_1 je rovna $\frac{1}{3}$. Výpočtem ukažte platnost variačního teorému v tomto konkrétním případě.

Vyjasnění výpočtu celkové energie π elektronů v obyčejné Hückelově metodě na příkladu butadienu

Na níže uvedeném obrázku jsou znázorněny HMO hladiny energie pro molekulu butadienu. V klasickém Lewisovském popisu má tato molekula dvě konjugované dvojné vazby, čemuž odpovídají celkem 4 elektrony typu π . Podle výstavbového a Pauliho principu elektrony zcela obsadíme hladiny energie E_1 a E_2 . V rámci metody HMO lze celkovou energii π elektronů získat prostým součtem energií všech čtyř elektronů. Získáváme tedy celkovou π -elektronovou energii $E_{celk} = 2(\alpha + 1.62\beta) + 2(\alpha + 0.62\beta) = 4\alpha + 4.48\beta$.

Procvičovací úloha 3

Pro HMO výpočet molekuly benzenu (C_6H_6) запиšte/zakreslete:

- Hückelův determinant pomocí α , β , a E .
- Hückelův determinant pomocí x
- Hodnoty x , které jsou kořeny Hückelova determinantu, pokud víte, že determinant lze rozložit na součin závorek $(x + 2)(x + 1)(x + 1)(x - 1)(x - 1)(x - 2)$
- Hodnoty E , které odpovídají těmto hodnotám x , vyjádřené pomocí α , β
- Pořadí hladin energie a jejich obsazení elektrony
- Výpočet celkové energie π elektronů a příslušný výsledek.